

ЛИЧНОТО ПРОСТРАНСТВО НА ДНЕВНИКА: РОМАНИТЕ НА ПЕТРА ХУЛОВА

Лора Пеева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (България)

THE PERSONAL SPACE OF A DIARY: PETRA HŮLOVÁ'S NOVELS

Lora Peeva

Sofia University St. Kliment Ohridski (Bulgaria)

loravalentino@gmail.com

Никога не пътувам без дневника си.

Човек винаги трябва да разполага с нещо сензационно за четене във влака.

(Оскар Уайлд, „Колко е важно да бъдеш сериозен“)

Resumé: Petra Hůlová je známá česká spisovatelka, jejíž knihy vyšly v mnoha jazycích. Prosadila se jako přední hlas v moderní fikci známé pro svůj význačný jazyk a provokativní zápletky. V následující práci zkoumáme některá z jejích literárních děl jako alternativní příklady deníku v současné české literatuře.

Klíčová slova: česká literatura, moderní beletrie, alternativní deníky, flow of consciousness, diary without addressee

Abstract: Petra Hůlová is a famous Czech writer whose books have been published in many languages. She has established herself as a leading voice in modern fiction, known for her distinguished language and provocative plots. In this text we explore some of her literary works as alternative instances of the diary in contemporary Czech literature.

Keywords: Czech literature, modern fiction, alternative diaries, proud vědomí, deník bez adresáta

Писателката Петра Хулова безспорно е сред откритията на чешката литература след 1989 г. до днес. На родната си литературна сцена дебютира изключително млада, едва 23-годишна, през вече далечната 2002 г. с романа „Помен за баба ми“ (2017), който смело

въвежда една от новите теми в чешката литература след падането на социализма, а именно екзотиката и пътуването из далечни и непознати земи.

Развитието на чешката литература след ноември 1989 г. е своеобразно продължение на процесите дотогава, което преминава на пръв поглед без особени катаклизми, но видоизменя трайно познатата литературна среда, пренасищайки пазара с много и непозната книжнина. Дотогавашното разделение на официална, емигрантска и самиздатска литература рязко бива заменено от възможностите, които предлага демократичното общество, където цензурата вече не е фактор. Единственото ограничение за младите, прощаващи автори, а и за доказалите се имена, става финансовата страна, диктувана от новия пазар. Първите години са белязани от ентузиазъм, читателски глад за забранената дотогава литература и огромно количество нови заглавия. Постепенно, през деветдесетте и през първите години на новото хилядолетие, еуфорията на всички участници в литературния процес намалява и отстъпва пред нуждата от адекватна финансова и издателска политика, която да подкрепя крехкия баланс между комерсиалните продукти и художествените стойности на пазара и да спомага за оцеляването на културата в условията на бързо променящата се пазарна среда.

Липсата на общия враг в лицето на цензурата на тоталитарния режим води неминуемо и до промени в литературната среда. Обществено-политическата функция на литературата се заменя от глада за теми и проблеми, които да отразяват директно новата действителност и да бъдат в синхрон с променените читателски интереси. Споменът за близкото минало, чрез който се преосмислят големите събития, става предпочитан сюжетопораждащ феномен за литературата от периода. Документалните жанрове – мемоари, дневници и интервюта /разговори/ – са силно привлекателни за публиката, която търси достъпни и атрактивни свидетелства и анализи за изминалите години под формата на развлекателни четива. И все пак едни от най-смыслеите литературни дневници са далечни на атракцията четива, изпълнени с тъга и реални човешки съдби и страдания. Част от тях принадлежат на известни обществени личности и са писани още по времето на комунизма и т.нар. нормализация, но виждат бял свят едва след падането на цензурата. Автентичността на подобни произведения, разказани в първо лице от репресирани и изстрадали автори, извежда дневниковата проза на челни позиции сред вкусовите предпочитания на новия читател с автори като Вацлав Черни, Иван Дивиш, Ян Забрана, Лудвиг Вацулик и др.

ЛИЧНОТО ПРОСТРАНСТВО...

Бохумил Храбал също прави интересна интерпретация на своите спомени-дневници в „Ноемврийският ураган“¹ („Listopadový uragán“, 1990). Постепенно, с напредването на деветдесетте години, се появява и специфичният жанр „мемоароман“, съчетаващ факти с фикция („Kde je zakorán pes“ / „Къде е заровено кучето“/ – Павел Кохоут). Всички тези вариации на дневниковата проза съдържат в себе си добре познатите и ясни характеристики на дневниковия жанр: описание на факти, събития, емоции, пречупени през индивидуалния поглед на своя автор, видени така, както той ги е усетил през призмата на емпиричното знание, зад което стои автентичен опит.

Деведесетте постепенно се изконсумират и макар 2000 г. да не е ясен вододел, тя все пак е началото на ново десетилетие, което също носи със себе си различни литературни търсения и респективно създава възможност за промяна на дотогавашните форми. Дневниците в чешката литература от последното десетилетие на 20 век също претърпяват трансформация. Ако тогава са били разказвани с голяма доза автентичност от политически затворници, от хора, преживели войни, но също и от известни актьори, музиканти и спортисти, дори от известни любовни двойки, то след 2000 г. този тип четива сякаш леко биват изтласкани от читателското внимание и дневникът приема друга форма и функция. Той спира да бъде правдив разказ за преследвания и прежеждия, за да се превърне просто в свободно избран от своя автор жанр. Така се раждат например дневниците на Михал Вивег „Váječný rok“ („Чудесна година“, 2005) и „Marta v roce vetřelce“ („Марта в годината на натрапника“, 2011) на Петра Соукупова. Двете книги, макар и дневници, се различават съществено. Докато М. Вивег пише и определя книгата си като записи на действителни факти и събития, то П. Соукупова съвсем целенасочено избира дневниковата форма, за да подсили и разкаже фикционалната история на своята подрастваща героиня. Някои биографични елементи, сходни с живота на авторката, биха могли да бъдат открити, но те нямат съществено значение за цялостната концепция. Така се оформя и една от най-важните характеристики на дневниковия жанр след 2000 г. – той се превръща в преднамерено избрана форма за реализация на разказа, без наложителна външна причина. Може да има биографичен и автентичен характер, а може и изцяло да е подчинен на законите на фикцията. Добре е да разграничим ясно дневниковата литература като произведение на автентична личност за автентични събития и дневниковата форма просто като литературен

¹ Прев. мой – Л. П. Всички останали заглавия в текста, които не са преведени на български език – също.

похват. Първото именно е характерно за най-новата чешка литература, докато дневниковата форма съществува успешно от векове, например при Карел Чапек.

Появата на дневника датира още от древността и най-първите писмени записи. Още тогава хората са изпитвали необходимост да опишат свои преживявания и събития, които не само да послужат на следващите поколения, но и да подредят мислите и чувствата им под една или друга форма. С времето подобен род четива все по-често засвидетелстват нуждата на индивида да документира действителността такава, каквато я вижда в даден момент, за да я дефинира по-лесно впоследствие. Дневникът като литературен жанр обаче е доста по-сложно по своята същност явление, чиято литературна история няма да разглеждаме, тъй като ни отклонява от намерението да изведем нов начин за прочит на творчеството на чешката писателка Петра Хулова. За целта ще разгледаме част от романите ѝ като своеобразни дневници, които разширяват дефиницията на дневниковата форма в най-новата чешка литература. И все пак няма как да не набележим някои от най-важните характеристики на дневника. Той може да е ръкопис, предназначен само за своя автор, а може и да е публикуван от самия него или от някой друг заради интересното си съдържание. Дневникът може да има изцяло фактологическа стойност, а може и да функционира като белетризирано четиво с фикционален характер, което не декларира достоверност на всяка цена. Особено сложен обаче си остава генезисът на дневниковите четива в литературата. Затова ще се опрем на една дефиниция от чешката „Енциклопедия на литературните жанрове“ на Дагмар Моцна и Йозеф Петерка (2004), която гласи следното: „Дневникът принадлежи към жанровата област на документалната литература. Пред фикцията и фабулирането предпочита непосредствеността на записа, автентичността на себеизразяването и фактологическата информативност. Често служи като база данни на своя автор за времето, мислите, идеите, сюжетите или цитатите, които го вълнуват. В сравнение с останалите жанрове дневникът има най-силно изразен автокомуникационен характер, подчертаващ писателския перманентен диалог със самия себе си, мотивиран от желание за самопознание, за утвърждаване на собствената идентичност и на вътрешния свят, който е в постоянна конфронтация с външните условия. Обикновено дневникът е тайна изповедалня, нарушаваща автоцензурата и табуто. Често се пише сякаш само за лична употреба или със съзнанието, че дневникът няма да бъде публикуван или е възпрепятстван от дискриминиращи условия. Изразено селективен и същевременно обединяващ характер

ЛИЧНОТО ПРОСТРАНСТВО...

за нееднородната същност на дневника има именно вътрешно заинтересованата личност на писателя.” (Mocná 2004: 98-99)

С оглед на казаното романите-дневници, които Петра Хулова създава, са специфични носители на някои от гореизложените дневникови характеристики, но и притежават разлики и свои собствени особености. Първо, те нямат претенцията за фактологичност и достоверност, а са изцяло художествени текстове. Автокомуникационният характер, за който говори цитираното определение, в романите на П. Хулова е изцяло пренасочен към героите разказвачи. Именно те са търсещите и изповядващите се фигури, които рушат табута и разкриват тъмните си страни. Героите на чешката писателка са самовъзпроизвеждащи се чрез говоренето версии на романовия замисъл, умело селектирани именно чрез възможностите на дневниковата изповед. На пръв поглед създадени без интенцията да обслужват дневниковата форма, романите на П. Хулова предлагат нов ъгъл за възприемане, разгледани като романи-дневници.

Дневник с продължение

Досега текстовете на писателката не са били четени като дневници от критиката. В този смисъл те не са продължители на дневниковата традиция в литературата, а внасят качествено нов поглед към жанра на дневника и към творчеството на самата П. Хулова. Избрали сме три от десетте романа на писателката, които ще използваме като доказателствен материал – „Пластмасов тристаен“ (2006), „Мацоха“ (2014) и „Крадлата на баща ми“ (2019).

„Дали и нея някой ще я шлифова така до червено? Тази, която не се грижи за себе си и се маца с каквото ѝ падне. Дали и нейната дупка е като театрално бинокълче в тъмна зала, където крушката е изгърмяла... Дали някой ще се обърне след нея само от чисто любопитство и ще си я избере, защото тя може да му даде нещо?“ (Hůlová 2015: 5) – започва своя разказ безименната проститутка от романа „Пластмасов тристаен“, за да го превърне в случаен дневник без адресат. Сюжетност липсва, с хладна дистанцираност героинята реди мисли, съмнения и нови словоформи в първо лице сякаш сама се опиянява от играта с думи. Историите ѝ могат да бъдат окачествени като сензационни, скандални и крайно нетипични. Самата героиня се чувства като участник в риалити предаване, усеща се наблюдавана, но

преди всичко се самонаблюдава. С прямота разказва грубонатуралистични случки от ежедневието си, което е лишено от сензационни събития, но само по себе си е повече от сензация. Именно защото героинята споделя пред читателите своята безкрайно откровена изповед под формата на твърде интимни размишления с фина самоирония, на места дори сарказъм, примесени с чиста порнография и без всякакви предразсъдъци и задръжки спрямо себе си или спрямо околните. Действително с текста и с героинята не се случва нищо катарзисно, действие почти напълно отсъства, но точно в тази безсъбитийност е скрит целият битиен смисъл на екзистенциалите търсения на героинята. Блудницата на П. Хулова е сложен персонаж, многолик и многопластов, който се саморазкрива чрез езика и чрез споделянето по начин, типичен за дневниковата форма и функциониращ като непринудено писан личен дневник в съюз между две познати жени – действителната Петра Хулова и фиктивната пражка проститутка.

Другият роман, озаглавен „Мацоха“ по името на известната географска пропаст², е вторият роман дневник на Петра Хулова. В Чехия е добре позната и легендата около историята на пропастта (има няколко вариации в различните краища, но идеята е една и съща). Тя гласи, че някога един владетел останал вдовец със сина си и се оженил повторно. Мащехата много мразела доведеното си дете и го блъснала в пропастта, за да го убие. То оцеляло, а мащехата намерила гибелта си там. На пръв поглед легендата няма общо със сюжета на романа на П. Хулова, но изначално двете истории са свързани с темите за ревността, чувството за вина, изкуплението и сложните взаимоотношения в едно семейство. Историята на отчаяната майка от „Мацоха“, която ежеминутно губи почва под краката си и пропада в бездната на собственото си емоционално и травматично изживяване, е съвременна интерпретация на легендарния сюжет, където понякога и родната майка може да е зла мащеха за децата си. Интересното е, че нейният разказ, близък до дневника и тефтерчетата с впечатления и мисли, които много хора водят по препоръка на психоаналитика си, би могъл да бъде дори своеобразно продължение на романа „Пластмасов тристаен“ и историята на тридесетгодишната проститутка. Двете героини до известна степен дори могат да бъдат заменени една с друга, без да се получи съществена

² Бездната Мацоха е най-известната забележителност в природен парк Моравски карст в Чехия. Намира се близо до градчето Бланско, на север от Бърно. Пропастта е дълбока 138 м, а на дъното ѝ могат да се видят две малки езера. Това е мястото, където река Пунква се скрива под земята и преминава през пещерната система на резервата.

ЛИЧНОТО ПРОСТРАНСТВО...

промяна в сюжетно и смислово отношение. Разлика обаче ще има в емоционалната наситеност на текста и тя би била съществена за целостта на отделните романи, защото романите дневници на Петра Хулова функционират именно чрез емоционалните регистри на личната изповед на своите герои: „Хайде, вдигнете ръце най-накрая!“, крещя на цялото кръгово от моя балкон, когато се омотам лекичко вечер. Кой от вас си мечтае за по-лош живот от този, който води?“ (Hůlová 2014: 7). Монолозите на майката, която е и не особено успешна писателка, са запис на депресии и крайни състояния. Тя си припомня травми от детството, разсъждава върху проблемите в брака си и достига до тъмните страни на майчинството, които обикновено биват премълчавани. Нейният разказ е дневник без адресат, който има предимно терапевтична функция.

„Крадлата на баща ми“ (2019) може да бъде разгледан като роман, финална част на дневниковата формация на П. Хулова, която сме избрали. Той описва болезнения свят на десетгодишния Мики, който изживява и споделя драмата на едно разбито семейство, гледано през призмата на споделеното попечителство, нежеланото ново семейство с доведени братя и сестри и мащеха – крадла на бащи (П. Хулова отново привнася мотива за мащехата – чуждата майка, онази, която не ни обича, но която сме принудени да търпим.). В хаоса на фикционалната среда, изградена от писателката в съчетание с дистопични елементи, Мики намира утеха в мрежата, където виртуално живеят много такива като него. „С мама отидохме на пазар с електрическото колело. Тя носеше черни очила, защото няколко седмици само беше ревала, но ме влачеше навсякъде със себе си, защото я заплашвах, че ще се убия. Заплашвах я, че ще си причиня нещо, ако татко не се върне, че ще скоча през прозореца или под някоя кола, за да ме види...“ (Hůlová 2019: 7) – така започва своята изповед Мики и тя ще го изведе до немислими крайности, които отправят читателя в зоната на сюрреалистичното и създават усещането, че е намерил нечий чужд личен дневник, към който не бива да посяга, ако иска да запази собствения си вътрешен баланс.

Макар и хронолигично раздалечени (2006 г., 2014 г., 2019 г.), трите романа, които избрахме, биха могли да бъдат разгледани като три части на един дневник, следващ своя собствена логика. Героите им са самотници, стигматизирани от обществото по една или друга причина (проститутка, провалена писателка, майка и съпруга, дете на разведени родители), лишени от действителна възможност за бягство от житейската си ситуация и поставени във времевата капсула на силно ограничено пространство (тристаен апартамент,

балкон-апартамент, виртуална стая за деца на разведени родители). Тяхната единствена възможност за реализация в и извън фикционалния романов свят е чрез езика, разказването и споделянето, но не за другите и пред другите, а преди всичко в споделянето със самия себе си по формулата „Мило дневниче, днес ще ти разкажа...“. Те не искат да бъдат прочетени, те искат по-добре да разберат себе си, за да се самоизлекуват.

Когато говорим за творчеството на Петра Хулова, няма как да не маркираме и две основни тенденции, които разделят текстовете ѝ в две характерни и донякъде противоположни направления. От една страна, са по-обемните ѝ наративни цялости, посветени на културните особености и връзките между отделни общества, ползващи за фон непознати или не толкова добре познати екзотични територии („Помен за баба ми“ (2017), „Stanice Tajga“ („Гара Тайга“, 2008), „Cirkus les Memoires“ (2005)). В тях П. Хулова пише за традицията, за културните различия и своеобразия, за индивида, попаднал в непозната среда, и т.н. От друга страна, остава втората група текстове на писателката, повече на брой, които са силно авторефлексивни, продукт на „потока на съзнанието“ и на вътрешния свят на героите, предаден чрез споделянето („Přes matnú sklo“ („Зад матирано стъкло“, 2004) , „Пластмасов тристаен“ (2015) , „Masocha“ („Мацоха“, 2014)). Към тази група спадат и своеобразните романи дневници, за които говорим. Присъщ и за двете романови тенденции в творчеството на авторката си остава неподражаемият ѝ език – смесица от книжовен чешки, от т.нар. „obecná čeština“ и от множеството странни и нетипични сравнения и дори нови словоформи, които П. Хулова непрестанно измисля.

Според критиката романите на чешката писателка, принадлежащи към двете категории, дори се различават до такава степен, че изглеждат като писани от различни хора (напр. вторият ѝ роман „Зад матирано стъкло“, сравнен с дебютния „Помен за баба ми“). Литературният критик Петър Билек казва следното за нея и творчеството ѝ: „По отношение на образа на автора вероятно бихме търсили други утвърдени имена в съвременната чешка литература вместо Петра Хулова. Докато за повечето писатели има съвсем ясна рецепция по отношение на критиката, за Хулова важи правилото – колкото критици, толкова мнения. Не само за отделните ѝ произведения, но и за цялостната посока на нейната кариера и позицията, която тя заема в чешката литература. [...] Нейният стил, особено лингвистичната изобретателност, се превръщат в белег на автора, обединяващ разпръснатото произведение. Хулова обаче успява да досади с „магията“ на думите, почерпани от други езици, които

ЛИЧНОТО ПРОСТРАНСТВО...

звучат, но не значат. Обаче умее и да напише изречение или сцена, в които да не липсва нищо. Получава ѝ се, но само понякога, често пъти, акцентът върху езика си остава просто външен орнамент“ (Vilek 2014). Билек на пръв поглед дава унищожителна оценка за творчеството на писателката, но тя е действително точна с оглед на факта, че всички текстове на Петра Хулова са безкрайно противоречиви концептуално, относително скандализиращи в тематично отношение и понякога дразнещи точно с езиковата си изобретателност. В съчетание с медийното присъствие на писателката, която не е особено словоохотлива, когато говори за себе си и творчеството си, дори е леко дистанцирана и арогантна, се получава особена смес от взаимно изключващи се и противоречиви възприятия, които в крайна сметка правят марката Петра Хулова разпознаваема, еднакво харесвана и мразена както от читателите си, така и от критиката. Освен що се касае до специфичния език и някои константни мотиви и направления на сюжетно равнище, различните перцепции за П. Хулова сякаш се въртят в кръг и преповтарят очевидното без особено желание да потърсят нов ъгъл за възприемане на нейното творчество.

Същността на разказването във всичките книги на писателката има преди всичко терапевтична функция за всички участници в литературния процес и е насочена изцяло към преоткриването на човешките връзки и взаимоотношения. От първия до последния разказ, създаден под перото на П. Хулова, читателят може да проследи дори интуитивно въпросната терапия, която веднъж помага на героите да разкажат историите си, да споделят и да олекнат, после лекува самата авторка, изкарвайки несъзнаваното, основен подтик за писане (писателката неведнъж споделя, че не замисля предварително творбите си, а се доверява на интуитивното писане, породено от на пръв поглед незначителен детайл в ежедневието), за да достигне накрая и до читателите, за които, макар понякога монотонен, друг път недовършен или трудносмилаем (по отношение на езика и отсъстващото действие), разказът на П. Хулова винаги успява да провокира размисъл, и то в крайно необичайна посока, подобен именно на прозренията, до които достига пациент след сеанс с психотерапевта си.

Както вече споменахме, след засиления интерес към дневниковата проза през последните десетилетия на двадесети век, през новото хилядолетие следва известно отдръпване от формата и авторите се концентрират върху индивидуалното преживяване на героите и техния вътрешен свят, разказани с психологизъм и почти изцяло в полето на

фикцията. Дневниците в чешката литература с днешна дата са преориентирани към комерсиалната и развлекателна литература под формата на биографични четива основно на известни личности. По темата чешкият литературовед Павел Яноушек казва следното още през далечната 1995 г., напълно релевантно и в момента: „Само ние, хората на литературната наука, смятаме, че дневниците, мемоарите и кореспонденцията между писатели принадлежат към по-възвишена категория от тази на дневниците и мемоарите на известни актьори, и че посягаме към тях, водени от различни желаниа.“ (Janoušek 1995: 11)

Герои-скелети в роман-схема

Романите дневници на Петра Хулова далеч не са балансър между предходната традиция и настоящата фаза на дневниковата литература. Те са качествено нова вариация на дневника, сякаш без да си дават ясна сметка за това. Писателката превръща своите герои в автори на дневници, различни от познатите до момента. Персонажите, които Петра Хулова избира за главни действащи лица в книгите си, са дълбоко изтерзани личности, стоящи на границата на полудяването. Те обитават междинни пространства, често с дистопични елементи в описанието (дом бездна, апартамент бордей, антиутопична институция за превъзпитание на мъже, виртуална стая за деца на разведени родители и т.н.), които функционират като клетка и затвор за личността. Измъкването от тях би могло да се осъществи единствено през разказването, през говоренето с другите и за другите, но най-вече през диалога със самия себе си. Те са герои, на които героичните събития до голяма степен са отказани, а борбата често пъти преминава просто под формата на споделяне и самовглъбяване. Коректив и съдник в разказите не присъства, авторовият глас отсъства привидно, за да изслуша историята и по този начин да ѝ помогне да излезе на бял свят чрез героя демиург на собствения си разказ. Затова и ролята на читателите на П. Хулова не е лесна. За тях писателката не е отредила ясна сюжетна линия, липсват вълнуващи приключения, гласовете в текстовете се размиват, а финалът не носи нужната развързка и освобождение. Остава усещането за неразрешимост на екзистенциалните въпроси, а емоционалната наситеност на повествованието, постигната до голяма степен през езика и неговата автентичност, носи за четящия повече тревожност и напрежение, отколкото наслада.

ЛИЧНОТО ПРОСТРАНСТВО...

Безпогрешната интуиция на чешката писателка я води непрестанно към най-актуалните теми и проблеми, които често самата тя обвързва с мрачни пространства в пълен синхрон с изплъзващото се чувство за разграничване на действително и излюзорно, в което живеят хората особено през последните няколко години на 21 век. Романите дневници на Петра Хулова са без конкретно предназначение, адресат може да бъде всеки и никой, защото те разказват непривлекателните истории на интерстатуса (термина заимстваме от британския бохемист Робърт Пинсент (Pynsent 1988); макар Пинсент да го използва, за да обясни чешкия декаданс, този термин чудесно синтезира и статута на героите на Хулова – личните драми на хората маргинали в междинно състояние, подобно на съня, на болестното бълуване, дори на дементното преповтаряне на едни и същи фрази и мотиви, поставени между живота и смъртта, между старото и новото, без възможност да вземат решения и да изберат ясна посока. Романите на П. Хулова са по своята същност дестабилизиращи текстове, съдържащи романови фрагменти, размишления, есеистични отклонения, множество нови словоформи, безглаголни изречения и коментари на самите герои. Наративът на писателката изглежда пряко обвързан с невъзможността да се обхване битието в пълнота и да се намери смисъл в досегашните модели за възпроизводство на света. Художественият език, какъвто го познаваме, вече не е достатъчно мощен инструмент за целта и П. Хулова много добре усеща тази слабост. Именно „Пластмасов тристаен“ е най-изразителният в езиково отношение експеримент, който писателката прави, напипвайки пулса на времето и нуждата от нови изразни средства. Странният разказ на чешката проститутка задава една от формулите, по които се движи художественият текст в постдигиталния свят. Това не е роман в познатия смисъл, а е по-скоро сензационен дневник на емоциите и впечатленията на безпльтен персонаж, който всъщност отсъства от романовото действие. Герой-скелет в роман-схема, който споделя историята на своя вътрешен свят без претенцията да остави правдиво свидетелство.

Междувременно, съвсем деликатно и ненатрапващо се (макар и често пъти с груб език, изпъстрен с жаргон и вулгаризми), чешката писателка засяга сериозни и важни теми, каквито са стереотипите и предразсъдъците, класовото разделение, феминизмът и проявленията му посредством стигмите върху майчинството и обществено приемливия образ на майката, ролята на новите медии в живота и света на подрастващите и техните семейства и много други.

При Петра Хулова е осезаемо отсъствието на автора демиург за сметка именно на езика, който е единствен инструмент за реализация на романовия замисъл, чрез него героите биват демаскирани, лишават се от социалните си белези и задръжки, за да покажат оголеното, некрасиво тяло, на човека такъв, какъвто е в своята глава, застанал над белия лист. Проститутката от „Пластмасов тристаен“ е противна, отблъскваща, но и по особен начин симпатична. Пияната и нещастна майка от бездната „Мацоха“ мрази децата си, мрази и себе си, но ние я разбираме, защото ни споделя съкровените си мисли без страх. Мики от „Крадлата на баща ми“ е обладан от гняв и болка, не прилича на момче, а на малък звяр, затворен в мрежата, но читателят по-скоро изпитва потребност да го прегърне и успокои, вместо да го предаде и съди за злоещите му копнежи. Емпатията се превръща в основен ключ за прочит на произведенията на чешката писателка, обвити в мрак и черни краски. Ако допуснем, че дневникът е текст, който говори за самия себе си, силно раздробен, самонаблюдава се и си задава въпроси, то една от най-важните му особености е, че поставя специфично ограничение пред своя автор (Rousset 2002), което важи с категоричност и за текстовете на чешката писателка. Усещането за липса на вездесъщ творец, господар и организатор на текста придава допълнителна плътност на героите и на наратива, добавяйки освен познатата автентичност и една нова сила на емоционалното съпреживяване за читателя.

Сред предпоставките за създаването на дневник са неудовлетворението и несъгласието със статуквото по различни теми и проблеми и по-конкретно с отношението на околните към действителността. Дневникът е форма на изповед, чието съдържание определя мащабите на личната битка отвъд злободневието и бита, макар и представена чрез тях: „Моето аз сега накратко е подготвено за последна благословия. В продълговатата количка за възрастни с таймер, която някаква дигимашинка нагорещява до червено, ме наглеждат чрез камера, за да не престане сърцето ми да тиктака... Защото има неща, които просто не стават бързо. Това засега е само пробно и аз сега ще затворя очи, но вие знаете, че всичко е само такава една игра и въобще няма от какво да се страхуваме“ (Hůlová 2015: 138). Така завършва личният дневник на безименната проститутка от дигисвета³ в романа на Петра Хулова. Роман сензация, шок, не-роман. Застаряваща, самотна дама, упражняваща най-древната професия, която прекарва времето си в работа и пред телевизионния екран.

³ От „дигитален“. Така героинята в романа нарича съвременния дигитализиран свят.

ЛИЧНОТО ПРОСТРАНСТВО...

Живот, воден в пълно усамотение, за който формулата на дневниковото споделяне се оказва единствена възможност за съприкосновение с другите и най-вече – възможност за героинята да стане отново притежател на собствения си живот.

Романите дневници на Петра Хулова са базирани на непрестанната, иманентна, екзистенциална конфронтация между „Аз-а“ и света извън него. Те имат сензационен характер, защото усещат духа на времето, в което са създавани, и разказват актуалните сюжети на принципа на споделянето в мрежата – редуват силно емоционални статуси с по-дълбоки размишления и отворени заключения, понякога подпомагани от успешното боравене с езика, друг път – саботирани точно от него. При всяко положение, в творчеството на чешката писателка се крие много повече от това, което виждаме на повърхността, а самата авторка, и чрез медийното си присъствие, сякаш умишлено ни казва, че няма нищо за казване, но пък има много върху какво да се мисли: „Помислете си. Наистина. Само казвам: не губете време в глупости. В търсене на моите не/страхове и опасения. Ако наистина ви интересува от какво се страхувам и опасявам, просто четете книгите ми. Между другото, фактът, че често пъти не знам какво следва в следващия параграф, всъщност не казва кой знае какво и за стила ми на писане“ (Komárek, Hůlová 2014).

Ще оставим тези думи на самата Петра Хулова за отворен финал на нашата работа, която ще продължи да изследва творчеството на писателката в контекста на най-новата чешка литература.

Библиография

- Bílek 2014*: Bílek, P. Macocha. Vyšla druhá povedená kniha Petry Hůlové. – In: Respekt, 23.3.2014. <<http://www.respekt.cz/tydenik/2014/13/anatomie-upenliveho-zvastu>>. (17.02.2021)
- Bočková 1989-1990*: Bočková, H. K problematice deníku jako literárního žanru. – Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské university, D 36-37, 1989-1990, s. 37-44.
- Fialová, Hruška, Jungmannová 2014*: Fialová, A., P. Hruška, L. Jungmannová. V souřadnicích mnohosti. Česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích. Academia, Praha.
- Hruška, Machala (a kol.). 2008*: Hruška, P., L. Machala (a kol.). V souřadnicích volnost: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích. Praha: Academia.
- Hůlová 2014*: Hůlová, P. Macocha. Torst, 2014.

- Hůlová 2015*: Hůlová, P. *Plastmasov tristaen*. IK Persey, Sofiya. [*Хулова 2015*: Пластмасов тристаен, София: ИК Персей, 2015].
- Hůlová 2019*: Hůlová, P. *Zlodějka mého táty*. Torst.
- Janoušek 1995*: Janoušek, P. „Logo Vaculík aneb Deník a korespondence jako pokleslá literatura pro vzdělance“, *Tvar* 1995, č. 11, s. 11.
- Komárek, M., Hůlová 2014*: Komárek, M., P. Hůlová. Žijeme věci, které nejdou. Literární noviny. [прегледан 17.02.2021] <<http://old.literarky.cz/rozhovory/17233-ijeme-vci-ktete-nejdou>>.
- Mocná, Peterka (a kol.) 2004*: Mocná, D., J. Peterka (a kol.). *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha - Litomyšl: Paseka.
- Pynsent 1988*: Pynsent, R. K morfologii české dekadence. – *Česká literatura XXXVI*, 1988, 168–191.
- Rousset 2002*: Rousset, J. *Lichniyat dnevnik – tekst bez adresat*. – V: *Literaturata*. Izdanie za literaturna istoriya i teoriya na universitetskoto Vazovo obshtestvo. Kn. 14-15, Sofiya, 2002, s. 49-80. [*Русе, Ж. 2002*: Личният дневник – текст без адресат. - В: Литература. Издание за литературна история и теория на университетското Вазово общество. Кн. 14-15, София, 2002, с.49-80].
- Wilde 2006*: Wilde, O. *The Importance of Being Earnest*. Clayton, Del.: Prestwick House.
- Zbořil, Demelová 2020*: Zbořil, J., K. Demelová. *Své deníky bych z hořícího bytu zachraňovala jako první, říká Petra Hůlová*. [прегледан 17.02.2021] < <https://wave.rozhlas.cz/sve-deniky-bych-z-horiciho-bytu-zachranovala-jako-prvni-rika-petra-hulova-8360216>>